

Rapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen
i samhällsorienterande ämnen i årskurserna
7–9 i Prolympia Gävle i Gävle kommun

Innehåll

1. Inledning
2. Allmänna undervisningskvaliteter
 - 2.1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
 - 2.2. Tydlighet i mål och innehåll
 - 2.3. Individanpassning, stöd och utmaningar
 - 2.4. Återkoppling och reflektion över lärandet
3. Ämnesspecifika undervisningskvaliteter
 - 3.1. Ämnesspecifika förmågor
 - 3.2. Undervisningsmaterial
 - 3.3. Systematisk uppföljning
 - 3.4. Särskilt stöd
 - 3.5. Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen

Bakgrundsuppgifter om Prolympia Gävle

Syfte och frågeställningar

Metod och material

1. Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 i grundskolan. Granskningen av friskolan Prolympia i Gävle ingår i detta projekt. Prolympia Gävle besöktes den 21-23, 28-29 januari och den 1 februari 2013. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar.

Denna rapport består av två huvuddelar, en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen och skolan, frågeställningar samt metod redovisas i slutet av denna rapport.

Observationer, intervjuer och enkät

I Prolympia Gävle observerades åtta lektioner varav fem i geografi och tre i samhällskunskap. I övriga SO-ämnen förekom ingen undervisning under besöksperioden. Lektionsobservationerna omfattade samtliga tre årskurser. Samtliga skolans fyra SO-lärare observerades.

Undervisningsgrupperna omfattade 20-26 elever och inte på någon lektion förekom någon större frånvaro. Undervisningstiden varierade mellan 55 minuter (1 lektion) och 120 minuter (1 lektion). Flertalet lektioner varade dock 80-90 minuter. Någon enstaka elev per klass bedömdes vara i riskzonen att inte nå kunskapskraven för att nå minst betyget E. Dessa elever var utredda och åtgärdsprogram var utarbetade. 25 procent av de observerade lektionerna genomfördes av lärare med behörighet att undervisa i ämnet. Den låga siffran beror på att skolan inte har någon SO-lärare som är behörig i ämnet geografi vilket var det ämne som behandlades under merparten av de observerade lektionerna.

Ett urval av elever i årskurs 7-9, skolans fyra lärare som undervisar i SO-ämnen samt rektor och biträdande rektor med ansvar för årskurs 6-9 intervjuades. Eleverna i årskurs 7-9 svarade även på en elektronisk webbenkät¹.

¹ Elevenkät, Prolympia Gävle, svarsfrekvens 78,9 procent (232/294 elever), genomförd 2012-11-12.

2. Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Tydlighet i mål och innehåll
- Individanpassning, stöd och utmaningar
- Återkoppling och reflektion över lärandet

2.1. Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och stöttar deras självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att det överlag råder en positiv atmosfär på lektionerna. Lärarna tilltalar eleverna på ett positivt sätt, visar värme och empati, bemöter eleverna med respekt samt lyssnar på vad eleverna har att säga. Lärarna säger till när elever pratar så att andra elever inte störs. Eleverna får instruktioner av läraren och förefaller veta vad de ska arbeta med.

Enligt elevenkäten anser cirka 90 procent av eleverna att det stämmer helt och hållet/ganska bra att SO-lärarna uppmuntrar eleverna att svara på frågor även om de inte är säkra på att svaret är rätt. Lektionsobservationerna visar att de frågor eleverna ställer till läraren oftast besvaras direkt av läraren istället för att läraren försöker lotsa eleverna fram till svaret med frågor av karaktären "*Hur tänker du då?*", "*Varför tycker du det?*" etc. I undantagsfall avfärdas frågor från elever som irrelevanta. Frågorna besvaras dock inte alltid av läraren och möter inte heller det intresse som elever visar.

I de fall där läraren försöker utmana eleverna i en elevaktiv helklassundervisning deltar oftast högst halva klassen och ibland endast ett fåtal elever aktivt. Nästan undantagslöst är det elever som räcker upp handen som får frågan. Många elever sitter tysta. I samtal med lärarna framkommer att många elever är blyga och inte vill prata i grupp och att man därför tar hänsyn till detta. Lärarna beskriver också att det för dessa blyga elever gäller att hitta andra metoder för att få dem att prata såsom exempelvis att eleverna diskuterar i mindre grupper tillsammans med elever de känner sig trygga med. I elevintervjun bekräftas att det är många elever som sitter tysta, i synnerhet i årskurs 7. Eleverna

i elevintervjun uttrycker samstämmigt en önskan om att lärarna borde "*pusha*" alla att prata.

Av elevenkäten framgår att över 90 procent av eleverna tycker att det stämmer helt och hållet/ganska bra att SO-läraren är tydlig med att han/hon tror på att eleverna kan lära sig. Detta bekräftas även under lärarintervjun. Under de observerade lektionerna följer lärarna arbetet genom att cirkulera runt bland eleverna för att, vid behov, svara på frågor. Flertalet lärare försöker också engagera passiva elever genom ett positivt bemötande för att få dessa elever att komma igång med arbetet. Detta lyckas dock inte alltid.

Lektionsobservationerna visar vidare att lärarna inte arbetar tillfredsställande med att skapa motivation inför olika aktiviteter. Lärarna översätter sällan det som ska göras till vilken förmåga det är som ska utvecklas. Skickligheten i att motivera eleverna varierar dock mellan lärarna. Enligt elevenkäten svarar 27 procent av eleverna att de inte håller med om att SO-ämnena är intressanta, vilket bekräftas under vissa lektionsobservationer, bland annat genom att eleverna pratar med varandra om saker som inte berör lektionen eller surfar på sina mobiler eller datorer.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler starka än svaga sidor. Lektionsobservationer och intervjuer visar att eleverna förefaller vara trygga. Klimatet under de observerade SO-lektionerna kännetecknas i huvudsak av en positiv stämning, ett respektfullt bemötande och i de flesta fall positiva förväntningar. Lärarna behöver dock se till att de involverar alla elever att aktivt delta i undervisningen. Vidare behöver lärarna se till att de i undervisningen i större utsträckning skapar motivation hos eleverna för arbetet.

2.2. Tydlighet i mål och innehåll

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga beskrivningar och förklaringar
- läraren kontrollerar att eleverna förstått
- läraren gör ett tydligt sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

Alla de observerade lektionerna inleds på ett ordnat sätt, där läraren skrivit upp på tavlan vilka moment lektionen ska innehålla. Det förekommer också att den aktuella lektionen relateras till sin närmaste föregångare och efterföljare.

Lektionsobservationer, elevenkät och intervjuer visar dock att det finns skillnader i hur tydligt de nationella målen framträder i undervisningen. Inspektörerna ser exempel på att lärares anknytning till övergripande mål och kunskapskrav i stort sett genomsyrar undervisningen. Inspektörerna ser dock flera exempel på lektioner där detta förekommer i lägre grad eller inte alls och där eleverna arbetar med uppgifter utan tydlig koppling till vilka förmågor som tränas. Enligt lärarna har man tidigare varit tydligare med att knyta an till målen för varje lektion, men av olika anledningar har man gått ifrån detta. Enligt skolledningen har man varit tydlig med att varje lektion ska relateras till de övergripande målen.

I de pedagogiska planeringarna som lärarna upprättar inför varje arbetsområde finns de långsiktiga målen, vilka förmågor som undervisningen ska riktas mot och det centrala innehållet angivet. Enligt lärarna går man igenom detta med eleverna vid starten av varje nytt arbetsområde. Planeringarna sätts sedan upp på väggen i elevernas så kallade hemklassrum och de kommer även under innevarande termin att finnas åtkomliga digitalt för eleverna. I intervjuer med eleverna framkommer att de relativt väl vet vad som är målen för undervisningen i SO. I elevenkäten svarar mer än 85 procent av eleverna att det stämmer helt och hållet/ganska bra att läraren på ett tydligt sätt förklarar varför en viss uppgift ska göras. Å andra sidan är det mer än 28 procent av eleverna som anser att det stämmer ganska dåligt/inte alls att läraren regelbundet påminner om vilka målen med SO-undervisningen är vilket tyder på att skolan behöver förbättra elevernas kännedom om målen för SO-undervisningen.

Lektionsobservationerna gav exempel på tydlig disposition av lektionen med ett begripligt sammanhang för eleverna. I flera fall var dock undervisningen, enligt Skolinspektionens bedömning, inte tillräckligt varierad, och merparten av lektionen ägnades åt att eleverna fick arbeta själva med exempelvis instuderingsfrågor. Denna brist på variation i undervisningen visade sig ibland i elevernas bristande engagemang eller koncentration. I de fall där variation mellan uppgifter och arbetsformer förekom, skedde övergångar i de flesta fall utan att ordningen stördes nämnvärt. Vid observationerna bevitnades exempel på undervisning som gav eleverna goda möjligheter att uppnå kunskapskraven i SO. Inspektörerna observerade dock även undervisning där dessa möjligheter var mindre. I elevintervjun framkom att det är skillnader mellan olika lärares sätt att utforma och variera undervisningen.

Lärarna kontrollerade att eleverna förstått genom att de under alla lektioner ägnade mycket tid åt att gå runt till eleverna under arbetet och tala med dem i grupp eller enskilt. Av elevenkäten framgår att 87 procent av eleverna upplever

att läraren kontrollerar att eleven förstått vad det är eleven ska göra med uppgiften.

Endast vid en av de observerade lektionerna förekommer det att läraren avslutar lektionen så att lektionsinnehållet sammanfattas och anknyts till nästa lektion eller till något annat relevant sammanhang. I detta sammanhang noterar Skolinspektionen även att samtliga observerade lektioner avslutades mellan 3 och 15 minuter före utsatt sluttid på schemat.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *tydlighet i mål och innehåll* uppvisar fler svaga än starka sidor i den observerade undervisningen. Flertalet elever upplever att de har kännedom om vilka de övergripande målen för undervisningen är. Lärarna behöver dock utveckla sitt arbete med att skapa överblick och sammanhang där lektioner kopplas till tidigare lektioner eller andra arbetsområden. Vidare behöver lärarna i högre grad genomföra genomtänkta lektionsstarter och tydliga sammanfattande lektionsslut som tydligare anknyter till målen för undervisningen. Lärarna behöver även planera undervisningen så att lektioner inte avslutas före utsatt tid och eleverna därmed riskerar att inte få sin garanterade undervisningstid i SO.

2.3. Individanpassning, stöd och utmaningar

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren ser till att arbetet under lektionen är tankemässigt utvecklande
- läraren anpassar undervisningen till eleverna i gruppen
- läraren ser till att elever med behov av stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att arbetet med individanpassning, stöd och utmaningar i undervisningen behöver utvecklas. Den del av den observerade undervisningen som är helklassgenomgångar består ofta av repetitioner eller av föreläsningar. Den dialog som förs mellan lärare och elev och de frågor som ställs av läraren till eleverna är ibland öppna och inbjuder till resonemang från elevernas sida, ibland av sluten karaktär som inte leder till någon djupare diskussion eller förståelse. Det förekommer att läraren är den som är mest aktiv i klassrummet exempelvis genom att besvara sina egna frågor utan att först kontrollera om någon elev i klassen kan eller vill svara. Under andra lektioner ger läraren ledtrådar eller ställer följdfrågor till eleverna för att de ska kunna utveckla sitt re-

sonemang och ge fylligare svar. Det leder ibland till intressanta reflektioner eller resonemang från elevernas sida.

Undervisningen är vid några observationstillfällen organiserad så att eleverna får möjlighet att reflektera och problematisera, i grupp eller enskilt, vilket därefter fångas upp av läraren i helklass. Vanligast är dock undervisning som är inriktad på att eleven söker sig fram till givna faktasvar med hjälp av instuderingsfrågor och lärobok. Denna form av undervisning kan begränsa elevernas möjlighet att använda och utveckla vissa förmågor och läraren bör därför noggrant överväga om denna arbetsform verkligen är den bästa för att samtliga elever ska ges förutsättningar att utveckla de förmågor som anges i läroplanen. Enligt skolledningen har skolan påbörjat ett arbete med att alla lärare ska aukultera hos varandra i syfte att utveckla undervisningen. SO-lärarna har dock ännu inte kommit igång med detta.

I samtal med lärarna framkommer att de i sin planering av SO-undervisningen utgår från vad de bedömer är elevernas erfarenheter, intressen och behov men det finns lärare som menar att de kan bli bättre på att ta reda på vad eleverna kan på individnivå innan ett nytt arbetsområde startas. Något systematiskt sätt att ta reda på elevernas erfarenheter och tidigare lärande finns inte. Av elevenkäten framgår att 38 procent av eleverna är negativa till påståendet att de får vara med och påverka vad de ska arbeta med på lektionen. Av elevenkäten framgår också att 29 procent av eleverna anser att det stämmer ganska dåligt/inte alls att undervisningen i SO-ämnena knyter an till deras erfarenheter och intressen. I elevintervjun framkommer dock att det i början av ett arbetsområde finns möjlighet att välja mellan olika arbetsuppgifter. Men eleverna menar också att de ofta ställs inför färdiga planeringar och att de då har liten möjlighet att påverka lektionsinnehållet.

Trots att lärarna beskriver att eleverna har olika förkunskaper och inlärningstakt är den undervisning som observeras planerad så att alla elever gör samma uppgifter. Få alternativa uppgifter erbjuds eleverna. En del elever uttrycker i intervju att det skulle vara bra om deras SO-lärare i högre grad varierade arbetssätten under lektionerna. Elevenkäten visar att 34 procent av eleverna tycker det stämmer ganska dåligt/inte alls att SO-läraren är bra på att göra skolarbete roligt. Enkäten visar också att 28 procent av eleverna helt eller delvis instämmer i påståendet att läraren ger dem för enkla arbetsuppgifter vilket bekräftades i elevintervjun där flertalet elever höll med. Även skolledningen menar att skolan behöver bli bättre på att utmana elever att sträva mot de högre betygsstegen.

Undervisningen i SO-ämnena är vid observationerna ofta upplagd så att eleverna till stor del arbetar självständigt med att läsa vissa sidor i en lärobok, artiklar eller i en kartbok och därefter arbetar med tillhörande instuderingsfrågor i läroboken eller med frågor framtagna av läraren. Det förekommer även helklassgenomgångar där läraren berättar, skriver på tavlan, visar bilder och i något fall även film. Lärarna säger i intervjuer att de tänker på olika elevers lärtillstånd när de planerar och genomför undervisningen. Den övervägande delen av den undervisning som observerats bygger dock inte synbart på olika lärtillstånd. Eleverna ges i låg grad möjlighet att välja bland uppgifter med olika innehåll inom kunskapsområdena. Alla elever har vid de observerade lektionerna, förutom något undantag där eleverna får välja att läsa olika artiklar utifrån svårighetsgrad, samma undervisning och uppgifter. De har dock möjlighet att arbeta med uppgifterna i sin egen takt och enligt lärarna kan eleverna göra samma uppgift på olika sätt, exempelvis genom att svara kortfattat eller längre och mer fördjupat. I samtal med lärarna och eleverna framkommer att detta är ett ganska vanligt sätt att undervisa på. Enligt skolledningen ges lärarna ett stort förtroende i att välja arbetsmetoder, men under bland annat ämneskonferenser diskuteras vikten av en undervisning som främjar elevernas olika förmågor och lärtillstånd. Granskningen visar att eleverna har stora möjligheter att få anpassade examinationsuppgifter.

Lektionsobservationerna har visat att det i vissa undervisningssammanhang fanns elever som inte ägnade sig åt lärande enligt lärarens planering för lektionen vilket kan tyda på att individanpassningen inte var tillräcklig vid dessa tillfällen. Vissa elever surfar på sina mobiltelefoner eller datorer, andra pratar med varandra om saker som inte berör lektionsinnehållet medan någon enstaka elev förhåller sig helt passiv i undervisningssituationen. Eftersom det finns elever som inte uppnår betyget E inom SO-ämnena finns det behov av ytterligare individanpassning. En låg andel elever når de högsta betygsstegen vilket även det kan tolkas som brist på individanpassning i form av utmaningar på elevens nivå.

Det förekommer att SO-lektionerna är upp till 120 minuter långa. Dessa långa pass ställer höga krav på lärarna att variera och anpassa undervisningen så att samtliga elever stimuleras och motiveras till kunskapsinhämtning under hela passet. Det förekommer att eleverna arbetar enskilt med att besvara frågor i mer än hälften av lektionspasset i ett sträck. I elevintervjun uppskattar flertalet elever i årskurs 7 och 8 att drygt hälften av lektionstiden används till eget arbete. I årskurs 9 är svaren mer diversifierade vilket tycks bero på läraren. Inspektörerna noterar vid flera lektionsobservationer ett flertal elever som efter

ett tag tappar koncentrationen vilket också bekräftas av vissa elever i elevintervjun. Inspektörerna noterar även att samtliga klassrum där de observerade SO-lektionerna äger rum är möblerade så att eleverna sitter två och två i rader vända mot läraren. När läraren för ett samtal i helklass med eleverna blir det svårt för eleverna att höra varandra och läraren får vid flera tillfällen upprepa vad eleven just sagt. I lärarintervjuer framkommer att lärarna diskuterat möjligheten att ha ämnesklassrum i SO för att underlätta varierad möblering som främjar diskussioner och muntligt utbyte och för att kunna ha SO-material samlat men av olika praktiska skäl har detta inte kunnat genomföras.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, stöd och utmaningar* uppvisar mestadels svaga sidor. Mot bakgrund av Skolinspektionens observationer står det klart att skolan behöver utveckla arbetet med att anpassa undervisningen så att alla elever i samtliga klasser ges samma möjligheter till lärande oavsett lärare.

Lärarna behöver skaffa sig rutiner för att ta reda på elevernas erfarenheter, intressen och behov samt i större utsträckning utgå från detta i sin planering av undervisningen. Vidare behöver en mer varierad undervisning utvecklas som bygger på elevernas olika erfarenheter, behov och förutsättningar för att de ska nå så långt som möjligt utifrån utbildningens mål. Ett ökat samarbete mellan skolans SO-lärare, där alla delar med sig och tar del av varandras erfarenheter, utmaningar och framgångsrecept bedöms vara av stor vikt. I detta kan exempelvis ingå att lärarna följer varandras undervisning.

2.4. Återkoppling och reflektion över lärandet

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande i förhållande till kunskapskraven

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att arbetet med att ge återkoppling och skapa tillfällen för reflektion över lärandet behöver utvecklas. Lektionsobservationerna visade att det endast i begränsad utsträckning förekommer att läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen eller att läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande i förhållande till kunskapskraven. Vid några lektionsobservationer förekom dock spontana återkopplingar när läraren gick runt bland eleverna under deras arbete enskilt eller i grupp. Trots detta visar elevenkäten att 82 procent av eleverna instämmer i att SO-

läraren talar om på vilket sätt eleven behöver utveckla sig för att nå målen medan 17 procent inte anser att läraren talar om detta. Inspektörerna konstaterar i detta sammanhang att enkätsvaren inte ser ut att överensstämma med den bild som framkommer utifrån intervjuer och lektionsobservationer. Dessa enkätsvar indikerar en högre nöjdhet hos eleverna än vad lektionsobservationer och intervjuer visar. Detta är något som skolan behöver följa upp och analysera.

Enligt lärarna förekommer regelbundna utvärderingar av undervisningen, framför allt efter att ett arbetsområde slutförts. 60 procent av eleverna sade sig i enkätundersökningen vara positiva och 32 procent negativa till påståendet att SO-läraren frågar eleverna om vad som varit bra och dåligt med undervisningen när ett arbetsområde är avslutat. I elevintervjun framkom att vissa elever flera gånger påtalat önskemål om förändringar av undervisningen för läraren utan att det blivit någon förändring. Inte under någon observerad lektion gavs eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och vad de lärt sig under just denna lektion. Enligt skolledningen kan skolan utveckla arbetet med att utvärdera SO-undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *återkoppling och reflektion över lärandet* uppvisar fler svaga än starka sidor. Vid lektionsobservationer observerades så gott som ingen reflektion eller utvärdering av lärandet vilket tyder på att detta är något som skolan behöver förbättra. För att eleverna ska kunna utvecklas och nå en högre måluppfyllelse behöver lärarna förbättra arbetet med att låta eleverna bidra med kunskaper och reflektioner kring undervisningen och sitt eget lärande.

3. Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Ämnesspecifika förmågor
- Undervisningsmaterial
- Systematisk uppföljning
- Särskilt stöd
- Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

3.1. Ämnesspecifika förmågor

Utgångspunkt vid granskningen

- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla ämnesspecifika förmågor (de långsiktiga målen) i respektive SO-ämne

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att samtliga lektioner som Skolinspektionen observerat tar sin utgångspunkt i kursplanernas centrala innehåll.

Årskurs 7 arbetar med området "*Väder och Klimat*", ett område som ingår i det centrala innehållet i ämnet geografi. I årskurs 8 arbetar man med "*I-land och U-land*", ett tematiskt arbetsområde inom SO-ämnena historia, geografi och samhällskunskap. I årskurs 9 arbetar eleverna med området "*Samhällsekonomi*". Området "*Väder och Klimat*" behandlas enbart inom ämnet geografi och Skolinspektionen konstaterar att fokus, enligt planeringen för området, riktas mot två ämnesspecifika förmågor: *analysera hur naturens egna processer och människors verksamheter formar och förändrar livsmiljöer i olika delar av världen och utforska och analysera samspel mellan människa, samhälle och natur i olika delar av världen*. Inte i någon undervisningsgrupp som observerades gavs eleverna tillräckliga förutsättningar att utveckla dessa förmågor.

Området "*I-land och U-land*" är som tidigare nämnts ett ämnesövergripande arbetsområde som tar upp och behandlar vissa ämnesspecifika förmågor i respektive ämne. De observerade elevgrupperna arbetar utifrån samma planering men med lite olika upplägg. Under de observerade lektionerna riktades fokus mot ämnesspecifika förmågor i ämnena geografi och samhällskunskap. I ämnet geografi gavs eleverna goda förutsättningar att utveckla förmågan att *göra geografiska analyser av omvärlden och värdera resultaten med hjälp av kartor och andra geografiska källor, teorier, metoder och tekniker*.

I ämnet samhällskunskap gavs eleverna bra förutsättningar att utveckla förmågan att reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar och att reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer. Övriga ämnesspecifika förmågor inom ämnena samhällskunskap och geografi som undervisningen, enligt den pedagogiska planeringen, riktades mot gavs eleverna begränsade eller inga förutsättningar att utveckla under de observerade lektionerna i årskurs 8.

Området "Samhällsekonomi" som behandlades i årskurs 9 gav eleverna varierande möjligheter att utveckla förmågorna att analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller, att analysera och kritiskt granska lokala, nationella och globala samhällsfrågor ur olika perspektiv och att uttrycka och värdera olika ståndpunkter och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv beroende på undervisningsgrupp. Förmågan att "uttrycka och värdera olika ståndpunkter i till exempel aktuella samhällsfrågor och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv" gavs eleverna begränsade eller inga förutsättningar att utveckla under de observerade lektionerna i årskurs 9.

I intervjuer med lärarna framkom dock flera exempel på att de förmågor som eleverna inte gavs möjligheter att utveckla under de observerade lektionerna hade tränats på lektioner före de observerade lektionerna eller skulle komma att tränas vid ett senare tillfälle inom arbetsområdet.

I intervjuer menar samtliga lärare att de undervisar med fokus på de ämnesspecifika förmågorna. Trots detta framgår det av lektionsobservationerna att vissa undervisningsmoment har en viss slagsida mot faktakunskaper och begrepp, ibland för att läromedlet som används nästan uteslutande innehåller instuderingsfrågor av faktakarakter. I lärarintervjun framkommer att man ofta börjar med att ge eleverna en "grund" att stå på i form av faktakunskaper, för att sedan, längre in i arbetsområdet, fördjupa lärandet och träna eleverna i exempelvis analytiskt tänkande. Under vissa undervisningspass präglas undervisningen av att eleverna i huvudsak enskilt eller parvis skriftligt svarar på frågor av både faktakarakter och mer resonerande karakter om exempelvis naturresurser, klimatfrågor eller samhällsekonomi. Den enformighet och de bristande möjligheter till reflektion och resonemang som Skolinspektionen observerat under vissa lektionspass bidrar till att inte alla elever ges förutsättningar att utveckla de ämnesspecifika förmågorna fullt ut.

På alla lektioner som inspektörerna observerade förekommer muntliga inslag. Omfattningen av muntliga inslag varierar emellertid stort. Under flertalet lekt-

ioner består det av att eleverna i helklass ges möjlighet att svara på de frågor om orsaker och konsekvenser som läraren ställer i samband med genomgångar. Eleverna ges få tillfällen att reflektera och resonera genom att interagera i par eller i grupp med andra elever. När detta förekommer ges eleverna inte alltid tydliga instruktioner eller en struktur för hur diskussionen ska gå till, vilket resulterar i att eleverna tappar fokus och pratar om annat. I intervjuer med lärarna framkommer dock att eleverna ges regelbundna tillfällen att utveckla resonemang och reflektion med varandra. Detta bekräftas av vissa elever i elevintervjun som säger *"ibland diskuterar vi en hel lektion"* men motsägs av en annan elev som säger *"Vi får bara häften och svarar på frågor"*. På flera av de lektioner som besöks uppmärksammas centrala begrepp avseende det ämnesområde som studeras. Begreppen, i form av en ordlista, går igenom på olika sätt i sitt sammanhang, med hjälp av exempelvis artiklar eller lärarens förklaringar, varpå eleverna får orden i läxa. I elevenkäten anser 89 procent av eleverna att det stämmer helt och hållet/ganska bra att de får lära sig nya begrepp inom SO-ämnena.

Eleverna ges varierade förutsättningar att utveckla olika förmågor vid de observerade lektionerna i både geografi och samhällskunskap beroende på lärarens val av undervisningsmetod. Under vissa lektioner ger läraren i sin muntliga framställning liv och relevans åt olika samhällsvetenskapliga eller geografiska begrepp och ger eleverna förutsättningar att exempelvis reflektera över hur individer och samhällen formas eller att göra geografiska analyser av omvärlden och värdera resultaten med hjälp av exempelvis kartbok. Under vissa moment begränsas dock elevernas förutsättningar att exempelvis argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv genom att läraren ger korta och ofullständiga förklaringar eller instruktioner inför en gruppdiskussionsuppgift. Resultatet blir att flertalet elever pratar om annat och när diskussionerna ska redovisas i helklass upprepar flertalet elever endast det som läraren redan sagt i inledningen till uppgiften. Trots detta visar elevenkäten att 82 procent av eleverna svarar att de instämmer helt och hållet eller ganska bra i påståendet *Min SO-lärare skapar en undervisningsmiljö där det känns bra att diskutera och argumentera om olika frågor*. 74 procent av eleverna anser att det stämmer helt och hållet eller ganska bra att *På SO-lektionerna får vi diskutera och debattera olika frågor* och 69 procent ger motsvarande svar på påståendet *På SO-lektionerna får jag lära mig att argumentera för min sak*. Dessa enkätsvar indikerar en högre nöjdhet hos eleverna än vad lektionsobservationer och intervjuer visar. Detta är något som skolan behöver följa upp och analysera.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *undervisningen inriktas på att låta eleverna utveckla ämnesspecifika förmågor inom ramen för SO-ämnenas centrala innehåll* uppvisar fler svaga än starka sidor. Delar av de observerade lektionernas slagsida mot faktakunskaper och bristen på uppgifter innehållande möjligheter för eleverna att resonera och reflektera kring olika företeelser leder till att inte alla elever ges tillräckliga förutsättningar att utveckla de ämnesförmågor som återfinns i kursplanerna. Undervisningen bör även innehålla fler källkritiska moment.

3.2. Undervisningsmaterial

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- undervisningsmaterial i form av exempelvis, uppgifter, instuderingsfrågor, övningar, prov m.m. är utformade så att de skapar förutsättningar att stimulera eleverna att utveckla de ämnesspecifika förmågor som är framskrivna i kursplanerna för de enskilda SO-ämnena

Skolinspektionens bedömning

Granskningen har visat att det finns skillnader mellan lärarna i hur hög grad undervisningsmaterialet varierar och hur det används. Lärarna använder exempelvis tidningsartiklar och material från Internet på flera av de observerade lektionerna. Även Powerpointpresentationer används. Det dominerade undervisningsmaterialet på flertalet lektioner tycks dock vara ett läromedel för avsett SO-ämne och årskurs.

Eleverna i årskurs 9 har bärbara datorer som kan användas i undervisningen. Av lektionsobservationer och i lärar- och elevintervju framgår dock att lärare utnyttjar elevernas tillgång till datorer i olika hög grad. I någon grupp används datorerna i stor utsträckning till att besvara instuderingsfrågor som sedan e-postas till läraren medan en annan lärare inte låter eleverna använda datorerna i någon större utsträckning. För eleverna i årskurs 7 och 8 finns bärbara datorer i klassuppsättning men enligt både lärare och elever används dessa sparsamt. Flera elever i årskurs 7 och 8 uttrycker i elevintervjun en önskan om att få använda datorer i högre utsträckning på lektionerna. Enligt lärarna har eleverna olika datorkunskaper vilket gör användandet av elevdatorer i undervisningen svårt. Flera lärare pekar också på risken med att eleverna använder datorerna till att surfa med. Detta bekräftas också under någon lektionsobservation i års-

kurs 9 där flera elever surfar på datorerna istället för att jobba med given uppgift.

Läroböckerna i både geografi och samhällskunskap är från år 2003 och således inte anpassade till den nya läroplanen. Lärarna är medvetna om detta och menar att de ofta kompletterar med annat material för att ge eleverna förutsättningar att utveckla de ämnesspecifika förmågorna. Man kommer även att köpa in nya läromedel successivt. Lärarna menar dock att läroböckerna kan användas till att ge eleverna en grund inom det arbetsområde som studeras för tillfället. Skolinspektionen ställer sig tveksam till detta då de läroböcker som används under de observerade lektionerna innehåller gamla och därför ibland felaktiga uppgifter. Geografiboken för årskurs 7 innehåller instuderingsfrågor som alla elever arbetar med som är helt baserade på att eleverna ska leta upp faktauppgifter i texten. Några av dessa frågor anges av läromedelsförfattarna som svårare. Svårigheten i dessa frågor ligger dock enkom i att svaret inte återfinns i boken. Texterna i samhällskunskapsboken för årskurs 9, om bland annat Sveriges ekonomi, är på sina ställen så nerkortade att innehållet kan vara svår-förståeligt.

Inget av det undervisningsmaterial, som inspektörerna tagit del av, ger eleverna i uppgift att kritiskt granska eller värdera olika källor, trots att läroböckerna är tio år gamla och kartboken finns i olika upplagor med olika uppgifter i, vilket skulle kunna användas i en källkritisk övning.

I samtal med eleverna framkommer dock att de, trots att de observerade lektionerna inte innehöll källkritiska moment, är väl medvetna om att exempelvis alla webbplatser inte är lika tillförlitliga.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *lärarna använder undervisningsmaterial som stimulerar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna inom ramen för SO-undervisningen* uppvisar fler svaga än starka sidor. Lärarna har förvisso möjlighet att variera undervisningen med hjälp av internet vilket också görs under några av de observerade lektionerna. Men skolan behöver se över läromedlen och uppgifterna så att dessa innehåller aktuella texter och uppgifter som verkligen ger eleverna förutsättningar att utveckla de ämnesspecifika förmågorna i gällande läroplan. Skolan behöver även se över hur och i vilken utsträckning datorer används i undervisningen så att alla elever får en möjlighet att utveckla förmågan att exempelvis själv kunna söka och utveckla kunskaper från olika källor.

3.3. Systematiskt kvalitetsarbete

Exempel på indikatorer vid granskningen

- skriftligt omdöme i SO-ämnena är dokumenterade i elevens IUP i förhållande till de ämnesspecifika förmågor som undervisningen ska bidra till att utveckla
- skolan i sitt systematiska kvalitetsarbete planerar, följer upp och utvecklar undervisningen i SO-ämnena på grupp- och skolnivå.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen konstaterar att kunskapsresultaten vid Prolympia Gävle i huvudsak tyder på att eleverna fått goda möjligheter att nå minst betyget E i SO-ämnena. Likväl noteras skillnader i undervisningens kvalitet – till viss del betingade av ämne och elevgrupp, men i synnerhet av lärare. Det systematiska kvalitetsarbetets roll är, bland annat, att säkerställa att alla elever får en god undervisning, oavsett lärare.

Vissa utvärderingar görs av den enskilde läraren bland annat efter arbetsområdets avslutning. Någon lärare anger att utvärdering av undervisningen är ett utvecklingsområde. Andra lärare anger att de ofta frågar eleverna vad de tycker om undervisningen och någon låter eleverna ibland reflektera över undervisningen i sina skrivböcker som sedan samlas in. 60 procent av eleverna uppger i elevenkäten att deras åsikter om vad som varit bra eller dåligt i undervisningen efterfrågas när klassen är klar med ett arbetsområde. Formerna för utvärderingar skiljer sig något åt mellan lärarna. 32 procent av eleverna uppger att de inte blir tillfrågade om vad de tycker om undervisningen och 8 procent vet inte. Elevernas delaktighet och möjlighet att påverka undervisningen via utvärderingar varierar mellan lärarna. Någon systematisk utvärdering av undervisningen i SO-ämnena på grupp- eller skolnivå, i syfte att utveckla undervisningen i SO-ämnena, genomförs inte enligt rektorn.

Granskningen visar att eleverna får skriftliga omdömen i SO-ämnen som dokumenteras i elevernas individuella utvecklingsplaner (IUP). Skolan använder ett digitalt verktyg för att dokumentera elevernas kunskapsutveckling. De omdömen skolan sänder in till Skolinspektionen är av varierande kvalitet, bland annat saknar vissa omdömen en koppling till kunskapskraven i respektive SO-ämne och innehåller bara en sammanfattande bedömning för hela SO-blocket. Skolan har i samband med kvalitetsgranskningen dock kompletterat med aktuella omdömen som har en koppling till de ämnesspecifika förmågor som undervisningen ska bidra till att utveckla.

Eleverna i varje klass i Prolympia Gävle undervisas i alla SO-ämnen av en och samma lärare. Eftersom ingen av skolans SO-lärare är behöriga i alla fyra SO-ämnen så innebär organisationen att lärarna undervisar i ämnen där de inte är behöriga. Enligt rektorn diskuteras just nu hur lärarnas kompetenser ska utnyttjas på bästa sätt och hur lärarnas brist på behörighet i geografi ska åtgärdas. Även lärarna tycker att det är viktigt att använda kompetensen på bästa sätt.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *följer skolan systematiskt upp hur undervisningen utvecklar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna* uppvisar fler svaga än starka sidor. Lärarna följer i de skriftliga omdömena upp eleverna på individnivå i de fyra SO-ämnena kopplat till de ämnesspecifika förmågorna. På skolan saknas dock en systematisk planering, uppföljning och utveckling av undervisningen på grupp- och skolnivå. Utifrån de brister som Skolinspektionen konstaterat när det gäller den varierande kvaliteten i SO-undervisningen behöver rektorn förbättra sin kännedom om hur undervisningen i SO genomförs. Detta är nödvändigt för att säkerställa att samtliga elever får en undervisning av god kvalitet, oavsett lärare. Rektorn behöver även se till att eleverna i högre grad undervisas av lärare som har ämnesbehörighet.

3.4. Särskilt stöd

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- elever som riskerar att inte nå kunskapskraven har åtgärdsprogram
- elev som har åtgärdsprogram får sitt särskilda stöd tillgodosett på ett sätt som stimulerar eleven att utveckla de ämnesspecifika förmågor som krävs för att nå kunskapskraven

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att det i skolan finns några elever som riskerar att inte nå kunskapskraven i SO-ämnena. Av betygskatalogen för årskurs 8 vårterminen 2012 framgår att det i nuvarande årskurs 9 finns två elever som hade betyget F i något eller några av SO-ämnena vårterminen 2012. Alla elever hade dock lägst betyget E i historia. Enstaka elever har anpassad studiegång och läser inte SO-ämnena eller läser SO-ämnena i en särskild undervisningsgrupp. Enligt rektorn och lärarna har samtliga dessa elever åtgärdsprogram.

Elever med någon form av funktionsnedsättning är i allmänhet utredda för skolgången generellt. Det har exempelvis medfört att några elever på skolan

utrustats med bärbara datorer, hörselkåpor, läromedel på cd-skivor etc. Vissa elever sitter också avskärmade i klassrummet för att få större möjligheter till koncentration. I samtal och intervju med SO-lärarna framkommer att de prövar olika former av särskilt stöd i undervisningen. Bland annat ägnar de mer tid åt dessa elever och avsätter en del av lektionen för att stötta dem i deras inläring. Samtliga lärare framhåller också fördelen av att de även har eleverna i svenska och därför väl känner till elevernas stödbehov. Det finns en studiestuga där eleverna kan få hjälp med sina SO-studier. Stugan är frivillig men elever kan rekommenderas att, vid behov, gå dit. Skolan har också en speciallärare som vissa elever går hos. Enligt lärarna arbetar specialläraren även inne i klassen.

De åtgärdsprogram som inspektörerna tagit del av är av generell karaktär och Skolinspektionen konstaterar att de inte beskriver åtgärder som är kopplade till de ämnesspecifika förmågor som eleven behöver utveckla för att uppnå kunskapskraven.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *får elever som riskerar att inte nå de grundläggande kunskapskraven i de samhällsorienterande ämnena det särskilda stöd som de har rätt till* uppvisar fler starka sidor än svaga sidor. Elever i behov av särskilt stöd är utredda eller under utredning och åtgärdsprogram har utarbetats för dessa elever. Olika stödformer erbjuds eleverna och det är endast ett fåtal elever som inte uppnår målen i SO-ämnena. Skolan behöver dock utveckla åtgärdsprogrammen så att de utformas efter varje elevs individuella behov och har en tydlig koppling till de ämnesspecifika förmågorna och kunskapskraven i kursplanerna.

3.5. Ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Förekomsten av ämnesövergripande undervisning
- Förekomsten av samordning av ämnesområden

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att SO-undervisningen i Prolympia Gävle huvudsakligen är organiserad i temaområden, där flera SO-ämnen kan ingå, men där varje SO-ämne läses var för sig. De olika temaområdena samordnas, enligt lärarna, för att eleverna ska uppfatta större kunskapsområden som en helhet. Exempelvis arbetar eleverna med området "Samerna" under en fyra veckorsperiod. Då ingår ämnet svenska samt SO-ämnena historia och samhällskunskap. Arbetet ska

redovisas muntligt för läraren och för eleverna i årskurs 1-3 samt skriftligt i grupp. I den skriftliga uppgiften ingår bland annat att diskutera och reflektera kring hur det är att vara same i dagens samhälle. För elever som behöver utmaningar finns uppgiften att själv söka information kring samerna i samhället och reflektera och resonera kring detta. Utvärdering ska enligt planeringen göras muntligt och skriftligt där eleverna ska ta ställning i förhållande till det centrala innehållet via frågan "*Vad och hur har vi lärt oss?*".

Samverkan sker även med andra ämnen, i synnerhet med ämnet svenska men även exempel på samarbete med ämnet engelska eller de naturorienterande ämnena framkommer. Tid avsätts för lärarna att planera ämnesövergripande projekt i början av varje läsår.

Lärarna är indelade i såväl arbetslag kring den gemensamma elevgruppen som i ämneslag. I ämneslaget för SO-ämnena diskuterar lärarna bland annat planering, undervisning och ämnesutveckling och lärarna gör där bland annat en gemensam planering av det centrala innehållets fördelning över elevernas studietid.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *ämnesövergripande undervisning och samordning av ämnesområden inom ramen för SO-ämnena* uppvisar fler starka än svaga sidor. Undervisningen i SO-ämnena är huvudsakligen ämnesuppdelad men det finns många exempel på ämnesövergripande temaarbeten som ger eleverna flera möjligheter att arbeta ämnesövergripande och att eleverna får en möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.

Bakgrundsuppgifter om kvalitetsgranskningen

Kvalitetsgranskningen av samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 genomförs i sammanlagt 16 kommunala skolor och 9 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av samhällsorienterande ämnen för årskurserna 7–9 är genomförd redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Prolympia Gävle

Prolympia Gävle är en fristående skola i Gävle kommun. Skolan hade vid tillsynsbesöket 553 elever, varav cirka 300 i årskurs 7-9.

I skolan finns fyra lärare som undervisar i SO-ämnen. Samtliga lärares lektioner observerades. Var och en av dem undervisar sina elevgrupper i alla fyra ämnen. Samtliga lärare har en svensk lärarutbildning men ingen av dem är behörig för undervisning i alla SO-ämnena. Ingen SO-lärare är behörig i geografi. Lärarna har mellan 7 och 15 års erfarenhet av läraryrket.

Av de elever vid Prolympia Gävle som fick slutbetyg i årskurs 9 år 2012 uppnådde samtliga elever målen i ämnet samhällskunskap enligt Skolverkets statistik. I övriga SO-ämnen var det 1 procent som inte uppnådde målen. Andelen med betyget Mycket väl godkänt var 17 procent i historia, 14 procent i samhällskunskap, 10 procent i geografi samt 8 procent i religionskunskap. I samtliga SO-ämnen var det en högre andel flickor som fick det högsta betyget. Betygen vid samma tidpunkt för årskurs 8, enligt skolans egen statistik, visar att andelen som inte nådde målen (dvs. fick betyget F) uppgick till 2 procent i ämnena samhällskunskap, religionskunskap och geografi. I ämnet historia uppnådde samtliga elever lägst betyget E. Det var ingen elev som inte deltog och inte fick något betyg i ämnet. Inte någon elev fick betyget A i något av SO-ämnena i årskurs 8 vårterminen 2012.

Andelen elever i årskurs 9 som uppnår godkända betyg i samtliga SO-ämnen har varierat mellan 92-100 procent mellan åren 2006 till år 2012.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot arbetet med att ge eleverna förutsättningar att utveckla de förmågor som kursplanerna i SO-ämnena syftar till samt hur undervisningen i SO-ämnena är organiserad så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden. I granskningen är följande preciserade frågeställningar centrala:

Inriktas undervisningen mot att låta eleverna utveckla ämnesspecifika förmågor?

Använder lärarna undervisningsmaterial som stimulerar eleverna att utveckla ämnesspecifika förmågor?

Följer skolan systematiskt upp hur undervisningen utvecklar elevernas användning av de ämnesspecifika förmågorna?

Får elever som riskerar att inte nå de grundläggande kunskapskraven i SO-ämnena det särskilda stöd som de har rätt till?

Förekommer ämnesövergripande undervisning inom ramen för SO-ämnena?

Förekommer samordning av undervisningen mellan SO-lärare och/eller mellan SO-lärare och lärare i andra ämnen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Tydlighet i mål och innehåll

Individanpassning, stöd och utmaningar

Återkoppling och reflektion över lärandet

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som används har utarbetats med utgångspunkt i forskning, Skolinspektionens tillsyn och kvalitetsgranskningar, skollagen och Lgr 11 (läroplan och kursplanerna i de samhällsorienterande ämnena). Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med SO-ämnena. Resultat från elevernas betygsresultat i SO-ämnena, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller SO-undervisningen, vilka undervisningsmaterial, övningar, uppgifter och prov lärarna använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla SO-undervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med att skapa förutsättningar att stimulera eleverna att utveckla ämnesspecifika förmågor samt skapa allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på undervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje kvalitativ aspekt är ett snittvärde av bedömningen av aspektens indikatorer i undervisningskvaliteterna, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen. Indikatorerna bedöms på en skala 1-4: 1=i mycket låg grad eller inte alls, 2=i ganska låg grad, 3=i ganska hög grad, 4=i mycket hög grad. Om en indikator inte gick att värdera eller inte var relevant i sammanhanget för en aspekt bedömdes den inte.

Läraren ska i förväg ge observatörerna uppgifter om vilket elevsammansättningen i klassen och uppgifter om det finns elever i klassen som riskerar att inte nå kunskapskraven i ett eller flera SO-ämnen samt om det finns åtgärdsprogram upprättade för elever som riskerar att inte nå kunskapskraven och om det

finns elever i klasserna som har funktionsnedsättningar. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier, kopplade till kunskapskraven, som kan anses vara värderas som goda exempel på positiva exempel på ämnesspecifika förmågor. Allt detta inom ramen för SO-ämnenas centrala innehåll. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna i ett observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare efter lektionen, eller efter en serie av lektioner inom ett sammanhållet ämnesområde, utifrån en frågeguide. Observationerna är också ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av SO-undervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om undervisningsstrategier, syfte/kunskapskrav, centralt innehåll, stöd och stimulans, samverkan och samordning av undervisningen, kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt planerar, genomför och utvecklar undervisningen i SO-ämnena är viktiga för att komplettera det inspektörerna sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i de samhällsorienterande ämnena på aktuell skola intervjuas i en gruppintervju. Elever till intervjuerna väljs ut från de klasser som observeras. Både pojkar och flickor ska ingå. Medverkan är frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka förmågor eleverna får möjlighet att utveckla i SO-undervisningen, om undervisningen sker utifrån elevernas erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna får stöd, stimulans och utmaningar i sitt lärande. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Webbenkäten genomförs innan skolbesöket och omfattar samtliga elever i årskurserna 7-9 i varje skola. Enkäter till lärare och rektor används inte.